

**ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО,
ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО**

УДК 347.736/.738(477)
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.6>

ЗАВГОРОДНЯ Ю.В., ПАРХОМЕНКО М.М.

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ**

**THE THEORETICAL ASPECT OF BANKRUPTCY OF INDIVIDUALS AND LEGAL
ENTITIES IN THE CONDITIONS OF MILITARY OPERATIONS IN UKRAINE**

В цій статті авторами розглянуто теперішній стан та перспективи правового регулювання інституту банкрутства щодо суб'єктів господарювання – юридичних та фізичних осіб в умовах запровадженого Президентом України спеціального правового режиму воєнного стану в Україні. На початку статті проведено огляд нормативно-правових актів, що регулюють спеціальний правовий режим воєнного стану, зокрема, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», що є базовим, та прийнятого 24 лютого 2022 року Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». Далі у статті висвітлено деякі загальні питання, що стосуються інституту банкрутства в господарському праві України, а саме: визначення власне поняття «банкрутство» та висвітлення основних процедур, що застосовуються до неплатоспроможних осіб: розпорядження майном, санація, ліквідація, реструктуризація боргів та погашення боргів боржника. Детально розкрито заходи одного з механізмів процедури банкрутства, які надаються в плані санації: відстрочення, розстрочення чи прощення боргу, реструктуризація підприємства, перепрофілювання виробництва та/або зміна виробничої структури боржника тощо. Ці механізми висвітлені в новоствореному кодифікованому нормативно-правовому акті господарського права – в Кодексі з процедур банкрутства України. Далі наведено статистику відкритих справ Міністерства фінансів України щодо неплатоспроможності осіб в період повномасштабної військової агресії з боку Російської Федерації. Також у статті висвітлено останні законодавчі пропозиції щодо відновлення платоспроможності суб'єктів господарювання в реаліях воєнного стану України, а саме – законопроект Верховної Ради України від 16.08.2022 відповідно до якого законодавець хоче допомогти громадянам України спростити доступ до судової процедури банкрутства. Авторами зроблено висновки щодо нормативно-правового регулювання господарського інституту банкрутства в період військових дій на території України та викладена точка зору з приводу переваг спрощеної процедури банкрутства в характері законодавчої пропозиції до фізичних та юридичних осіб.

Ключові слова: *воєнний стан, неплатоспроможність, суб'єкти господарювання, кредитор, борги.*

© ЗАВГОРОДНЯ Ю.В. – здобувачка вищої освіти (Донецький національний технічний університет)

© ПАРХОМЕНКО М.М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії та права (Донецький національний технічний університет)

In this article, the authors consider the current state and prospects of the legal regulation of the bankruptcy institute for business entities – legal entities and individuals in the conditions of the special legal regime of martial law in Ukraine introduced by the President of Ukraine. At the beginning of the article, a review of normative legal acts regulating the special legal regime of martial law was carried out, in particular, the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law", which is the basic one, and the Law of Ukraine "On Approval of the Decree of the President of Ukraine "On introduction of martial law in Ukraine". Further, the article covers some general issues related to the institution of bankruptcy in the economic law of Ukraine, namely: the definition of the actual concept of "bankruptcy" and the coverage of the main procedures applied to insolvent persons: disposal of property, rehabilitation, liquidation, restructuring of debts and repayment of the debtor's debts. The measures of one of the mechanisms of the bankruptcy procedure, which are provided in the rehabilitation plan, are disclosed in detail: postponement, installments or forgiveness of debt, restructuring of the enterprise, repurposing of production and/or changing the production structure of the debtor, etc. These mechanisms are covered in the newly created codified legal act of economic law – the Code of Bankruptcy Procedures of Ukraine. Below are the statistics of open cases of the Ministry of Finance of Ukraine regarding the insolvency of individuals during the period of full-scale military aggression by the Russian Federation. The article also highlights the latest legislative proposals on restoring the solvency of business entities in the realities of Ukraine's martial law, namely, the draft law of the Verkhovna Rada of Ukraine dated August 16, 2022, according to which the legislator wants to help Ukrainian citizens to simplify access to the bankruptcy court procedure. The authors made conclusions regarding the normative and legal regulation of the economic institution of bankruptcy during the period of military operations on the territory of Ukraine and presented a point of view regarding the advantages of a simplified bankruptcy procedure in the nature of a legislative proposal for individuals and legal entities.

Key words: *martial law, insolvency, business entities, creditor, debts.*

Постановка проблеми. З початку повномасштабного військового вторгнення Росії на територію України власники бізнесу та фізичні особи опинилися в скрутному фінансовому становищі. Деякі підприємства зупинили свою роботу, деякі перебувають на окупованій частині, а частина інших – зруйнована. Виникає питання з приводу можливості відкриття процедури банкрутства в умовах воєнного стану.

Варто нагадати, що він був введений 24 лютого 2022 року Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. №64/2022 [1], який було затверджено Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 2102-IX [2].

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини та громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, визначено Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII (далі – Закон № 389) [3]. Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України [4], цей Закон [3] та Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

З наведеного вище ми можемо зазначити наступне – введення воєнного стану головою держави безпосередньо впливає на юридичних і фізичних осіб, які втратили роботу в тих чи інших установах та організаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою відновлення платоспроможності та банкрутства в період дії воєнного стану стали темою досліджень для вітчизняних науковців і практиків, серед яких: І. Шелудченко, А. Гончарук, Н. Мамченко, В. Коломієць та інші.

Метою статті є висвітлення теоретичних новел спрощеної процедури банкрутства в реаліях воєнного стану в Україні.

Результати дослідження. Власне, поняття «банкрутство» визначається у новому для господарського права нормативно-правовому акті під назвою Кодекс з процедур банкрутства

(далі – Кодекс), який почав діяти 21 жовтня 2019 року. В статті 1 Загальної частини банкрутство – це визнання людини неплатоспроможною і ця процедура передбачає списання боргів, які вона не в змозі оплатити. Раніше, це було можливим тільки для юридичних осіб, але після 21 жовтня 2019 року ця процедура доступна і для фізичних осіб [5].

Згідно із положеннями Кодексу для неплатоспроможних осіб можуть застосувати наступні процедури банкрутства:

1. Розпорядження майном боржника;
2. Санація боржника;
3. Ліквідація банкрута;
4. Реструктуризація боргів боржника;
5. Погашення боргів боржника [5].

Через військові дії в Україні суб'єкти господарювання зазнали негативних наслідків з приводу ведення господарської діяльності, виконання зобов'язань тощо. Зазначимо, що процедура банкрутства є не тільки інструментом для ліквідації чи виходу з ринку (для суб'єктів господарювання) або продажу всього майна і звільнення від боргів (для фізичної особи), але й визначається як дієвий механізм для поліпшення фінансово-господарського становища осіб та відновлення їх платоспроможності. Законодавець в Кодексі надає перелік чималих заходів, які можуть бути передбачені в плані санації. Наприклад:

1. Відстрочення;
2. Розстрочення або прощення боргу;
3. Реструктуризація підприємства;
4. Перепрофілювання виробництва та/або зміни виробничої структури боржника тощо [6].

Аби використати всі надані можливості в переліку вище, необхідно якомога швидше відкрити справу для виявлення ознак неплатоспроможності суб'єкта. Що необхідно зробити, щоб провадження у справі про банкрутство було відкритим? Для цього кредитор або боржник має подати відповідну письмову заяву до господарського суду із зазначенням обставин, які є підставою для звернення до суду. Варто наголосити, що неплатоспроможна особа звільняється від сплати судового збору за таке звернення задля спрощення для нього процедур банкрутства. До заяви додаються, зокрема:

1. Бухгалтерський баланс боржника на останню дату, на яку було надано звіт;
2. Докази щодо загрози неплатоспроможності фізичної чи юридичної особи;
3. Перелік кредиторів боржника;
4. Вимоги яких визнаються боржником, та інші документи, що підтверджують неплатоспроможність боржника [6].

Пропонуємо розглянути послідовність дій того, як повинен діяти боржник в умовах воєнного стану на прикладі юридичної особи. В першу чергу керівник підприємства повинен оцінити стан свого підприємства, а саме – провести інвентаризацію та проаналізувати стан фінансово-господарської діяльності [7].

Інвентаризація підприємства проводиться на підставі наказу Міністерства фінансів з використанням типових форм документів. Після проведення даної процедури складається протокол інвентаризаційної комісії, де відображаються всі наявні активи підприємства, розмір дебіторської та кредиторської заборгованості. Результат проведення аналізу визначає наявні ознаки критичної неплатоспроможності, що відповідають фінансовому стану потенційного банкрутства [7].

На початку та наприкінці звітного кварталу мають бути присутні ознаки поточної неплатоспроможності, а коефіцієнт покриття і коефіцієнт забезпечення власними засобами наприкінці звітного кварталу менші за їхні нормативні значення – 1,0 та 0,1 відповідно [7].

Якщо наприкінці звітного кварталу хоча б один із зазначених коефіцієнтів перевищує його нормативне значення або протягом звітного кварталу спостерігається їх зростання, перевага надається позасудовим заходам відновлення платоспроможності боржника або його санації в процесі провадження справи про банкрутство. Якщо за підсумками року коефіцієнт покриття менший за 1,0 і підприємство не отримало прибутку, такий його фінансовий стан характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності. У такому разі задоволення вимог кредиторів можливе шляхом застосування ліквідаційної процедури [7].

Проаналізувавши акти інвентаризації підприємства з протоколом інвентаризаційної комісії та звіт за результатами проведеного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, керівник повинен скликати Загальні збори учасників підприємства та винести на порядок денний питання виникнення неплатоспроможності компанії. Загальні збори учасників приймають рішення

щодо подання керівником підприємства до суду заяви про відкриття провадження у справі про або ж ініціювання процедури санації до відкриття провадження у справі про банкрутство [7].

Міністерство фінансів України оприлюднило статистику згідно з якою за період з 24 лютого 2022 року господарськими судами України було відкрито 65 справ про банкрутство, серед яких 35 справ – щодо неплатоспроможності фізичних осіб. Щодо одного боржника було розпочато процедуру санації (відновлення платоспроможності) [8].

16.08.2022 Верховна Рада України прийняла за основу законопроект «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» від 07.06.2022 № 7442 у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації на теренах України. Прийняття законопроекту як основу було підтримано 229 депутатами. В тексті пояснювальної записки було зазначено, що він розроблений з метою спрощення процедури банкрутства та підвищення ефективності застосування норм в умовах воєнного та післявоєнного стану, усунення прогалин та недоліків, що виникли під час застосування положень Кодексу. Він передбачає наступні положення:

1. Забезпечити вимоги кредиторів накладенням арешту не лише на майно боржника, а і на майно осіб, які несуть з ним солідарну відповідальність;
2. Забезпечити отримання від ліквідатора висновку щодо ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства тощо;
3. Надати розпоряднику майна дієвих повноважень та доступ до податкової інформації боржника;
4. Доповнити перелік боргів, які не підлягають прощенню в процедурах банкрутства, завданих злочинном;
5. Проводити збори кредиторів на період дії воєнного стану та впродовж шести місяців із дня його припинення можна дистанційно;
6. Зняти дисциплінарну відповідальність з арбітражного керуючого за невиконання обов'язків, якщо це було неможливо у зв'язку з веденням бойових дій;
7. Зупинити нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, що реструктуризовані відповідно до плану санації;
8. Відкрити справу про неплатоспроможність можна за заявою боржника, якщо проведення бойових дій призвело до його неплатоспроможності [9].

9. Також в законопроекті пропонується внести зміни до Закону України «Про банки і банківську діяльність» з метою приведення положень цього Закону у відповідність із змінами, що передбачені проектом Закону щодо забезпечення розкриття банками арбітражним керуючим банківської таємниці та надання інформації на запити арбітражних керуючих [9].

Висновки. З викладеної вище інформації, можна зробити висновок, що наведені положення з боку законодавчої ініціативи народних депутатів України з приводу спрощеної процедури банкрутства мають гарну перспективу застосування в період воєнного та післявоєнного стану для всіх суб'єктів господарювання задля покращення та оздоровлення їх фінансово-економічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>
2. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n48>
4. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254к/96-вр>
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення: 15.09.2022)
6. Коломієць В. Умови відкриття провадження у справі про банкрутство на період дії воєнного стану буде спрощено – готуємо відповідні зміни до законодавства. *Закон і право*. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/valeriya-kolomyiec-umovi-vidkrittya-provadhzhennya-u-spravi-pro-bankrutstvo-na-period-diyi-voyennogo-stanu-bude-sproshcheno-gotuyemo-vidpovidni-zmini-do-zakonodavstva>

7. Гончарук А. Банкрутство в умовах воєнного стану. Що робити з бізнесом, який зупинив свою роботу? 2022. URL: <https://juscutum.com/tpost/5a13ixaly1-bankrutstvo-v-umovah-vonnogo-stanu-scho>

8. З початку війни відкрито 65 справ про банкрутство, 57 боржників визнані банкрутами. 2022. URL: <https://finbalance.com.ua/news/z-pochatku-viyni-vidkrito-65-sprav-pro-bankrutstvo-57-borzchnikiv-viznani-bankrutami>

9. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану від 07.06.2022 р. № 7442. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39710>